

Bloc D2

Pràctiques d'exclusió als locals nocturns del centre històric de Barcelona. El dret d'admissió com a tècnica de discriminació racista¹

Manuel Delgado, Jordi Carreras Gutiérrez

Grup de Recerca en Exclusió i Control Socials, GRECS
Universitat de Barcelona

Resum

La investigació se centra en l'ús discriminatori del dret d'admissió en els bars de nit del centre de Barcelona. En concret, el terreny de camp el conformen quatre bars situats en el Raval, un barri que està experimentant un procés d'ennobliment. El treball de camp ha tingut una durada de deu mesos i s'ha basat fonamentalment en l'observació etnogràfica. L'objectiu principal ha estat constatar sobre el terreny la pràctica efectiva de la discriminació, i com es du a terme, quines són les formes que adopta i les argumentacions en què es basa. La qüestió fonamental que cal respondre és com es duen a terme els protocols d'acceptació o rebuig d'aquells que pretenen ingressar als bars de nit, a partir de criteris de detecció de persones pertanyents a determinats grups socials considerats indesitjables, moralment contaminants o perillosos. Aquest és el cas dels i les *immigrants*, especialment els que provenen del Marroc o d'Algèria, als quals molt sovint se'ls impedeix l'entrada perquè són considerats com una font permanent d'ansietat. Això és bàsicament per un prejudici construït envers el que s'entén popularment com la figura del *moro*. Molt sovint, els immigrants àrabs són relacionats amb la delinqüència, i això serveix com a pretext perquè es puguin justificar les pràctiques d'exclusió que s'executen envers aquest

1. Projecte de recerca subvencionat dins de la convocatòria AMIC-2005 d'ajuts de suport a projectes de recerca interuniversitaris i/o intrauniversitaris en matèria d'immigració a Catalunya finançada per la Secretaria per a la Immigració i la Direcció General de Recerca de la Generalitat de Catalunya.

grup social en nom del dret d'admissió. En definitiva, aquestes pràctiques discriminatòries funcionarien com un mecanisme la missió del qual seria reafirmar la inferioritat moral atribuïda a aquest col·lectiu i garantir que en els espais d'oci nocturn del Raval els i les joves de classe mitjana no estiguin en contacte amb els i les immigrants àrabs. En conseqüència, podem afirmar que l'exercici discriminat del dret d'admissió sembla tenir relació amb el procés d'ennobliment que està experimentant el barri.

Paraules clau: exclusió social, bars, immigració, espai públic, reforma urbana, Raval, Barcelona.

1. Introducció

L'estudi presentat es proposa seguir sobre el terreny com s'utilitza el **dret d'admissió** en els bars de nit del barri del Raval de Barcelona i com aquesta pràctica específica concreta les retòriques d'exclusió que predominen en la nostra societat. En aquest sentit, una de les figures que en moltes ocasions té vedada l'entrada als locals nocturns que ens ocupen és la de la persona classificable —a partir del seu aspecte fenotípic, però també a través d'altres elements observables, com ara la vestimenta— com a immigrant. Magribins/ines en general, i altres persones identificades com a estrangers pobres, no poden participar de la sociabilitat de determinats bars, de la mateixa manera que tampoc no se'ls permet formar part d'altres aspectes de la vida social. La raó és que se'ls considera com una font d'inquietud, contaminació o perill, o senzillament perquè desmereixen el que s'espera que sigui la imatge projectada d'un determinat espai social. Cada bar utilitza diferents estratègies per seleccionar la seva clientela: porters contractats i portes tancades amb timbres són algunes de les barreres que s'han de traspasar per accedir a aquests espais semipúblics. Aquests mecanismes serveixen per garantir que els clients i les clientes acceptats no estiguin en contacte amb aquells altres que presumptament poden amenaçar la convivència al bar o simplement la seva imatge pública. Així, doncs, l'exclusió social als bars de nit dona lloc, i al mateix temps contribueix a dibuixar en l'imaginari col·lectiu, la figura de l'immigrant com l'altre irrevocablement diferent, aquell altre que difícilment es pot integrar perquè se li atribueixen tot un seguit d'aspectes negatius.

Partim de la hipòtesi que la figura de l'immigrant és susceptible de ser víctima de les lògiques de l'exclusió que regeixen als locals nocturns, determinades per usos directes o indirectes del dret d'admissió, però això no implica que hi hagi altres grups estigmatitzats als quals també s'apliquin, com és el cas dels membres de minories ètniques nacionals —gitanos/anes, per exemple—, de persones sospitoses de ser tòxicomanes o dels membres de determinats grups identitaris urbans, sobretot joves, llençats a determinats closos classificatoris en funció merament de la seva manera de vestir, de parlar, de moure's o de dur els cabells.

En definitiva, el projecte tracta d'analitzar la freqüència i la manera com es reprodueixen en l'àmbit dels bars de nit algunes de les lògiques de l'exclusió vigents en la nostra societat. Es proposa constatar sobre el terreny no sols que la discriminació efectivament es practica, sinó com ho fa, quines són les formes que adopta i les argumentacions que assumeix per legitimar-se. Per dur a terme aquesta indagació de camp, l'enfocament aplicat és el de l'observació etnogràfica, inscrivint-se en una subdisciplina de l'antropologia urbana des de fa temps interessada en l'estudi dels bars i altres locals de lleure (Cavan, 1973; Mann, 1976; Desjeux i Jarvin, 2000) i, més àmpliament, de la vida nocturna de les ciutats (Cauquelin, 1979; Melbin, 1987; O'Connor, 1997). Aquesta òptica estudia un cert tipus d'activitats culturalment paudades que tenen com a escenari determinats locals especialitzats en l'expedició de begudes alcohòliques entorn del consum de les quals es desplega una determinada vida social. En aquest cas, la investigació atendria un tipus particular de bars del Raval en què la música s'afegeix d'una manera central a la configuració d'un cert ambient social. Aquest tipus de bars, tant per la seva proposta estètica com pel tipus de clientela que els freqüenta, es poden relacionar amb el procés d'ennobliment que s'ha atribuït al barri, tal com aclarirem tot seguit.

Per dur a terme aquesta recerca, el mètode adoptat ha estat el treball de camp, amb l'observació etnogràfica com a tècnica principal, tot i que els resultats que es presenten a continuació han estat fruit també de l'aplicació d'altres tècniques: una de caire quantitatiu, com és l'aplicació d'un qüestionari als clients i clientes dels bars de nit del barri; l'altra de caire qualitatiu, consistent en la realització d'entrevistes en profunditat a diversos actors/ores socials protagonistes de pràctiques d'oci nocturn.

2. El Raval: un barri en procés d'ennobliment

El barri del Raval sovint ha estat representat a l'àmbit acadèmic, sobretot des de la disciplina de la geografia urbana, com un exemple d'ennobliment a la ciutat de Barcelona.² El fenomen s'ha entès tradicionalment com un procés de canvi social i urbanístic, caracteritzat bàsicament per la instal·lació als barris centrals de classes mitjanes que substitueixen i desplacen així les classes treballadores que fins llavors les habitaven. Podem afirmar, d'una forma sintètica, que tots els estudis recents referents al Raval fan seva aquesta tipificació del barri com a exemple de dinàmica ennoblidora. En primer lloc, des de la fi del segle XVIII s'ha tractat d'un barri treballador, en el qual residien majoritàriament les classes populars. En segon lloc, ha estat un barri marcat pel mite del Barri Xino, contribuint que en l'imaginari col·lectiu es dibuixés sempre com una zona habitada gairebé exclusivament per prostitutes, toxicò-

2. Així ho constaten els nombrosos estudis i assajos que abasten el fenomen. Per exemple, Aramburu (2001), Claver (2003), Iñiguez i Pol. (1993), Martínez i Rigor (2000), Ortiz Guitart (2004), Rio Carvajal (2003), Sargatal (2001) i Tabakman (2001).

mans, traficants de droga, tot tipus de delinqüents i immigrants.³ Aquest mite, que pot tenir una correspondència més o menys discutible amb la realitat, ha conduït a fer que el barri fos representat com una zona afectada per la **degradació social**. A aquest factor s'hi afegiria una **degradació urbanística**, constatada per les condicions d'insalubritat del barri, fruit de l'entramat estret dels seus carrers, dels edificis en estat de precarietat, de la brossa, la brutícia i les pudors del carrer, etc. Tot això afectaria l'estigma que ha marcat el barri fins ara. En tercer lloc, tots els estudis fan al·lusió al fet que l'origen del procés d'ennobliment al barri se situa a partir de la reforma urbanística integral que es va iniciar a la fi dels vuitanta amb motiu de les olimpíades del 1992 (Magrinyà i Maza, 2003; Maza, McConogh i Pujades, 2002).

A més d'aquestes característiques comunament acceptades, convé afegir-hi que el Raval mostra una de les particularitats que també s'han identificat als nuclis antics més estudiats: l'establiment de nous veïns provinents de la immigració.⁴ Així doncs, s'ha arribat a entendre que al barri del Raval es veuen representades dues dinàmiques: d'una banda, la de l'assentament de nous veïns i veïnes pobres provinents d'altres països, la immigració, i, de l'altra, la de l'ennobliment, entenent tots dos processos com a conflictius.⁵ Una de les implicacions que suposa reconèixer el barri com un camp on es produeixen de manera paral·lela ambdós fenòmens és la de conceptualitzar-lo com un barri conformat per tres tipus d'habitants: els autòctons (col·loquialment «els veïns de tota la vida»), els immigrants (que provenen de països suposadament menys desenvolupats) i els ennoblidors (que provenen d'altres parts de la ciutat o de països rics –com els *guiris*–⁶ i identificats amb la classe mitjana).⁷

3. A aquests prototips socials que habiten el barri caldria sumar el del bohemí. Des del nostre punt de vista no resulta agosarat entendre la figura del bohemí com la d'un agent ennobridor del barri, per mitjà de l'ocupació que fa d'aquest amb els seus tallers i estudis, que prefiguren i indiquen la ubicació immediata de futurs gabinets d'arquitectes, artistes de fama o dissenyadors.

4. Diversos autors i autores han tractat el tema de les representacions de l'altre a Ciutat Vella. Entre ells, les propostes més destacables són les d'Aramburu (2002) i de Monnet (2002). També cal citar els treballs sobre la immigració en el barri del Raval d'Ortiz (2004), Rio Carvajal (2003) i Tabakman (2001).

5. En aquest sentit, és interessant l'article de Sargatal (2001), el qual estudia el doble procés en dos carrers del Raval: el carrer Fernandina, com a exemple d'ennobliment, i el carrer de La Cera, com a exemple d'assentament de persones immigrades.

6. El terme *guiris* s'assigna popularment a un apartat classificatori integrat per estrangers/eres provinents de països rics. La categoria no sols remet als turistes en general, sinó a un ventall de nous residents que va de ciutadans/anes europeus que utilitzen *lofts* i apartaments al barri antic de Barcelona com a segona residència, o fins i tot residència de cap de setmana, fins a una població creixent d'estudiants de segon i tercer cicle universitari que lloguen pisos o habitacions al barri. Sobre el lloc que ocupa aquest taxó ens remetem a Monnet (2001).

7. Subscribem la idea apuntada per Subirats i Rius (2005), que considera la diversitat que hi ha darrere d'etiquetes generalistes com **immigrant**, **residents de tota la vida** i **nouvinguts de classe mitjana**. Malgrat que la categorització resulti simplista, s'utilitza aquí perquè en els treballs de camp se n'ha fet ús. Aquests autors també fan referència al fet que cadascun d'aquests col·lectius socials (immigrants) poden ser vistos com un problema i com un perill. Però també els de tota la

Quant a la topografia de la zona, és gairebé incontestable que el que es pot entendre com un procés d'ennobliment s'ha vist representat en la transformació urbanística del barri. Prova d'això és l'interès de l'Administració per ubicar en la zona alguns equipaments culturals, com el MACBA, el CCCB, el FAD, la Facultat de Geografia i Història de la UB o la futura Fílmoteca en el que properament serà l'Illa Robadors, per citar alguns dels exemples més rellevants. Però, a més d'aquests equipaments, l'ennobliment s'observa cosificada en els negocis i comerços nous que dibuixen el nou paisatge urbà: botigues de moda, galeries d'art, perruqueries, locals d'arquitectes i tallers d'altres creatius artístics, botigues d'interiorisme i d'objectes de disseny, botigues de discos, i, sobretot, bars i restaurants. Tots aquests locals estan destinats al consum dels nous ennoblidors del barri, o de persones que provenen d'altres zones de la ciutat que, mitjançant les seves pràctiques quotidianes, en fan un ús ennoblidor. Cal fer notar que tots aquests negocis conviuen en el paisatge urbà amb d'altres: alguns «de tota la vida» i molts altres de conduïts per persones immigrades (bars, botigues de comestibles, locutoris, basars, etc.). Això no té res de singular i pot considerar-se com una conseqüència més de les dinàmiques de reconversió de barris populars o de zones industrials i portuàries considerades obsoletes (cf. Degen, 2003).

Un dels treballs més destacables sobre el procés d'ennobliment en el barri del Raval és la tesi doctoral de Sergi Martínez i Rigol (2000). L'autor constata l'existència d'un procés d'ennobliment al barri, l'impuls de la qual s'atribueix principalment a l'acció urbanística de l'Administració local. El seu estudi també se centra en el paper pioner dels ennoblidors,⁸ en el seu paper cultural a l'hora de crear i difondre una nova identitat del Raval. L'autor afirma que aquests ennoblidors, malgrat no ser un grup homogeni, són població jove que disposa d'un poder adquisitiu baix, però d'un nivell de coneixements alt. En termes de Bourdieu (1988), es tractaria d'una espècie d'elit en què preponderaria el capital cultural i el social per sobre del capital econòmic.

D'altra banda, Subirats i Rius (2005) es neguen a admetre que es produeixi un ennobliment en el barri. I això, malgrat que trobin interessant fixar l'atenció en els nous veïns i veïnes de classe mitjana que s'instal·len en el barri, arribant a afirmar que el futur de la dinàmica social del barri quedarà en certa manera condicionat pel

vida poden ser vistos com un problema, per exemple, per l'Administració, per la reproducció de la marginalitat o pel racisme popular que alguns professen. O els de classe mitjana, al seu torn, pels altres grups socials, pels efectes sobre els preus immobiliaris o la transformació d'usos que comportin (Ibíd. 213).

8. En aquest sentit, tant aquesta nova classe social descrita per autors forans al pensament acadèmic com pel periodista David Brooks, que intenta retratar una nova classe social la qual denomina els *bobos*, com el que Alfredo Ruiz, un publicista que ha decidit convertir-se en escriptor, anomena els *guapos y pobres*, poden ser d'utilitat per a ajudar a dibuixar el perfil d'aquests ennoblidors. Aquestes aproximacions sempre cal entendre-les amb certes reserves, però no per això deixen de tenir interès, perquè intenten descriure un tipus nou de col·lectiu urbà que no ha d'escapar-se de l'àmbit de coneixement de les ciències socials. Per al treball que ens ocupa té rellevància el fet que es promulguin des dels mitjans de comunicació estereotips socials com *bobos*, *modernillos* o *les paretles dinkis*, definicions les quals s'acosten a aquests actors socials que ennobleixen el Raval.

nombre i l'actitud d'aquesta capa social, aquí anomenada *modernillos* i, a França i als Estats Units, *bobos* (cf. Brooks, 2000), que poden oferir l'aspecte de crítics, però que resulten en realitat uns aliats molt importants per a les reformes urbanístiques previstes o en marxa, a causa de la seva capacitat de canviar l'estigma del barri per una imatge freda i atractiva (Subirats i Rius, 2005: 213). Els autors al·ludits entenen que el concepte *gentrification* té dos significats: expulsió dels antics habitants i procés d'aburgesament. Subirats i Rius afirmen que així com les dades que obtenen no els permeten parlar d'un procés d'expulsió generalitzada, sí que representa un perill l'aburgesament de certes zones i la parctematització del barri com un espai preferentment turístic. També afirmen que els usos del Raval no es limiten als i les residents, sinó que molts ciutadans i ciutadanes de Barcelona i de la seva àrea metropolitana, com també els i les turistes, fan un ús de l'oferta cultural i lúdica de la zona.

El que intentem defensar en aquest treball és que el concepte d'ennobliment no sols es pot associar a un simple procés d'expulsió i substitució dels antics residents. L'interessant és analitzar com, d'una manera o una altra, l'ennobliment és materialitzat en l'espai públic, tant en les pràctiques quotidianes de les persones que habiten o fan un ús del barri com en la topografia mateixa del lloc. Serveixen de poc les dades estadístiques del cens sobre les característiques socials dels habitants del barri, ni els discursos fílics o fòbics sobre l'ennobliment, si no es pot constatar perceptualment que existeix aquest fenomen en la vida social de la zona que és objecte d'estudi. En aquest sentit, creiem pertinent una de les conclusions de Martínez i Rigol (2000: 514) respecte al seu estudi dels ennoblidors del Raval: *Mentre que tant l'Administració com el capital esdevenen elements essencials per entendre el fenomen de l'ennobliment i, per tant, el canvi social urbà, també és en les pràctiques socials dels ennoblidors on es poden trobar els nous significats i conflictes que sorgeixen en l'apropiació de les parts velles de la ciutat. Cal dir que una de les pràctiques socials dels ennoblidors és sortir de nit per determinat tipus de bars del Raval, aquells que podem identificar com a bars *modernillos*, seguint la proposta terminològica de Subirats i Rius (2005).*

Un dels objectius de la nostra recerca va ser precisament verificar si el tipus de clientela dels bars de nit es pot correspondre al perfil dels ennoblidors o *modernillos* dels quals parlen els autors al·ludits. El primer pas ha estat experimentar un període inicial d'impregnació del barri durant la nit i, més en concret, dels bars que satisfan la demanda de lleure nocturn i que són, en essència, joves d'edats compreses entre els 25 i els 35 anys, majoritàriament de classe mitjana i que són ciutadans/anes de ple dret (és a dir, catalans o espanyols), o bé estrangers que provenen de països rics (el que es pot correspondre amb la categoria de *guiiri*, resident/a o no). Dient-ho d'una altra manera: a través de l'observació directa es pot constatar que entre les persones usuàries dels bars de nit del Raval no hi trobem gairebé ningú que s'associï a la categoria d'immigrant –treballador/a pobre/a provinent de països del que es coneix com a Tercer Món–, sinó uns actors socials el perfil dels quals es pot correspondre amb el dels protagonistes del procés d'ennobliment del barri.

Però aquesta idea, obtinguda intuïtivament a partir de consideracions purament aspectuals, s'ha pogut corroborar a partir de l'anàlisi dels 312 qüestionaris que vam administrar a la clientela de 68 bars de nit diferents del Raval, amb la intenció de confirmar alguns dels seus indicadors socials. El qüestionari es va limitar a recollir les dades següents: 1) edat, 2) sexe, 3) nacionalitat, 4) treball o estudis, 5) barri o població de residència, 6) freqüència de les sortides nocturnes pel Raval, 7) bars on acostumen a anar. Malgrat l'heterogeneïtat de la mostra, el perfil de les persones usuàries dels bars de nit és compatible amb els membres d'una determinada població de classe mitjana de recent assentament al barri o que es limita a usar-la amb finalitats culturals o de lleure amb assiduitat: homes i dones joves, d'entre 24 i 34 anys, majoritàriament amb nacionalitat espanyola (66%) o *guiris residents* (un 60% del total d'estrangers/eres de la mostra). El 63% de la mostra⁹ viu a Ciutat Vella o a l'Eixample, tenen un nivell d'estudis universitari i professions que tenen a veure amb la cultura i els espectacles (30%), professions liberals (20%), educació i docència (12%), economia i empresa (8%) i l'àmbit de la salut (6%). Val a dir que si sumem els percentatges totals d'aquests àmbits sociolaborals, representen, plegats, el 80% de la mostra.

Subirats i Rius, encara que siguin rebecs a admetre el concepte d'ennobliment com a explicatiu dels processos de transformació del Raval, apunten que l'entrada de gent *fashion* o *modernilla* és un fenomen per tenir en compte. Aquests autors intenten fer un retrat sociològic d'aquest col·lectiu, subratllant que és jove, solter, professional qualificat i vinculat freqüentment a les indústries culturals, pel qual «no sempre el factor econòmic és el més essencial, sinó a l'inrevés, és més una actitud que els diners del compte corrent (2006:151). Segons aquests autors, aquests *modernillos* (o ennoblidors, segons Martínez i Rigol) són uns perfectes aliats de les reformes urbanístiques, perquè amb tan sols la seva presència contribueixen a canviar simbòlicament la imatge del Raval, a crear i difondre una nova identitat del barri, lluny de l'estigma que l'ha perseguit durant dècades. Tot i així, cal remarcar que no deixa de resultar paradoxal que sigui a l'àmbit nocturn on es dramatitzi de forma ostensible l'ennobliment que està experimentant el Raval, en el sentit que molts dels bars de nit i de les persones que els usen es posicionen ideològicament en contra d'aquest procés urbanístic, de les perversions especulatives o dels casos de *mobbing* com a tècnica de substitució virulenta i forçosa dels veïnatges. La gent que *surt de nit* pel Raval ho fa amb diferents propòsits i objectius: socialitzar, revestir la seva identitat amb determinats significats, escapar de la quotidianitat, lligar o simplement divertir-se. Però ho fan a uns espais construïts i destinats per a ells/elles, on no es troben en contacte amb gent d'altres classes socials o ètnies, amb els nous veïns provinents de la immigració que viuen en un barri presumptament tan cultural, just

9. És ben significatiu que cap dels enquestats afirmés viure a qualsevol dels barris de classe obrera del nord de la ciutat, conformats en època recent amb població immigrada provinent de la resta de l'Estat espanyol, com ara Trinitat, Roquetes, Torre Baró, Ciutat Meridiana, etc.

al costat o davant dels indrets on acudeixen a divertir-se. Igual que sorprèn l'absoluta compartimentació que incomunica els bars destinats a aquests tipus de públic dels bars amb una parròquia constituïda per veïns/ines de tota la vida –molts d'ells/elles marcats per diferents formes de marginació: alcoholisme, drogoaddicció, prostitució– o per veïns/ines pobres estrangers/eres. En definitiva, el que s'està apuntant com a hipòtesi és que les pràctiques de lleure nocturn, sovint associades a una proposta estètica i ideològica que és qualificable com a esnob, moderna, *fashion*, fins i tot alternativa, funcionen, al Raval, com un dispositiu que contribueix a les dinàmiques de substitució d'un veïnatge constituït per classes populars per un altre de classe mitjana.

En concret, aquesta recerca constata com als bars nocturns l'obertura i l'activitat dels quals podem associar amb dinàmiques ennoblidores, s'executa de manera sistemàtica el dret d'admissió amb criteris que podrien qualificar-se com a racistes, ententent per racista aquell tipus de pràctica denegatòria que es duu a terme en raó de la pertinença de la víctima a un grup ètnic o religiós o pels seus trets fenotípics, és a dir, com a conseqüència no d'allò que fa, sinó d'allò que és o se suposa que és. En aquest cas, es detecta que s'impedeix l'entrada principalment a persones immigrades que provenen del Marroc i d'Argèlia, en la mesura que esdevenen una font permanent d'ansietat, en el sentit d'aquell malestar o neguit que suscita, segons Goffman (1970), la presència en un determinat espai compartit d'una persona estigmatitzada, en aquests casos per la seva condició de *moro*. En definitiva, aquesta pràctica segregadora funcionaria com un mecanisme la missió del qual seria reafirmar la inferioritat moral atribuïda a aquest col·lectiu i garantir que els espais ocupats pels nous ennoblidors no resultaran contaminats per a ells.

3. L'estigma de l'immigrant nord-africà

Un dels temes primordials d'aquesta recerca és el de la representació social de l'/la immigrant i de quina manera el fet de relacionar-lo, en concret, amb la delinqüència contribueix a la seva estigmatització. Tal com apunta Nash (2000), molt sovint la visió negativa del col·lectiu de persones immigrades es basa en la identificació amb la il·legalitat, la marginació o la inferioritat cultural. En aquest sentit, Stolcke (1993) assenyala que des dels anys setanta hi ha hagut una tendència creixent en l'imaginari col·lectiu a culpar de tots els mals socioeconòmics (entre els quals hi ha l'augment dels delictes) als i les immigrants (dels quals es creu que no comparteixen la nostra moral i els nostres valors culturals) simplement pel fet de ser aquí. Així, doncs, aquesta imatge que es construeix de l'immigrant com a delinqüent pot ser usada amb l'objectiu de verificar els discursos basats en el que Stolcke (1993) entén per **fonamentalisme cultural** com una nova retòrica d'exclusió, alhora que serveix per legitimar la xenofòbia que es genera envers la figura de l'/la immigrant en general. Tot això, com a forma actual d'una estratègia discursiva

consistent a construir l'altre –alteritzar-lo, per emprar un neologisme– a partir de categories degradants, com a forma de fer natural la seva exclusió d'aspectes fonamentals de la vida social.

Sobre la representació que es té de l'/la immigrant a Ciutat Vella, Monnet (2002) apunta que, amb freqüència passa de ser socialment construït/ida com un subjecte genèric a ser de mica en mica fragmentat/ada en categories nacionals amb diferents atributs sociomorals. A partir de les apreciacions dels seus informants, l'autora arriba a la conclusió que, per exemple, la població africana es vincula molt sovint a històries de drogues o el col·lectiu de dones dominicanes es relaciona amb costums sexuals desinhibits, sovint associades a l'exercici de la prostitució, etc. Així, a cadascun dels grups més visibles del barri està associada una activitat marginal o delictiva ben definida, quasi a la manera d'una especialitat. Aquesta imatge negativa atribuïda els caracteritza globalment i els encapsula en un prototipus del qual els costarà desvincular-se (Monnet, 2002:184). Els i les àrabs, en concret, són vistos pels seus informants com a flemàtics, incapaços de trobar una feina, en estimar-se més robar que treballar. Malgrat això, alguns que tenen aquesta opinió coincideixen que no tots els moros són iguals, fent afirmacions com los marroquíes son más trabajadoras que los argelinos, que roban por vicio (Ibid.: 191). D'aquesta manera, l'autora troba discursos en què els informants fan una distinció entre els moros bons i els dolents, de manera que la figura del moro dolent està molt sovint associada als algerians i algerianes.

Aramburu (2002), en el seu treball sobre la imatge de l'immigrant a Ciutat Vella, afirma que el fet que existeixin comerços regentats per pakistanesos genera que aquests siguin considerats com a comerciants i, per tant, econòmicament folgats, o com a treballadors/ores persistents, mentre que els magribins i magribines en general i particularment els algerians i algerianes continuen associats a la pobresa, a la marginalitat i a la delinqüència. Aquest procés, el denomina **etnificació de la migració**, i es fonamenta en la creació de prejudicis i estereotips que de vegades poden ser positius (com en el cas dels pakistanesos) i en d'altres negatius (com en el cas dels magribins i algerians).

Tenint en compte aquesta idea, podríem afirmar que l'etnificació de l'/la immigrant nord-africà (que prové del Marroc i d'Algèria) té un pes important en el tracte discriminatori que mereix quan intenta accedir als locals nocturns moderns del barri del Raval, en els quals se li denega l'entrada moltes vegades o on, si se li permet entrar, està contínuament sotmès a una intensiva vigilància per part dels cambres del bar pel sol fet de tenir aspecte d'algerià o magribí.

És important destacar aquí que tota aquesta dinàmica negativitzadora –que la nostra recerca descobreix en acció– no sempre reclama factors objectivables per exercir-se, com podrien ser els llocs ocupats en l'estructura econòmica general o altres expressions de la interrelació entre grups que cohabituen en un mateix espai físic, sinó que beuen en un sistema de representació que assigna a cada comunitat un seguit de trets diferencials pejoratius, deixant de banda l'experiència real que s'hagi

pogut assolir del contacte amb ells i elles. És aleshores que resulta pertinent parlar del prejudici com el grau zero, la forma més elemental i primera de la lògica de l'exclusió (Tagieff, 1990).

En aquesta direcció d'aclarir la gènesi de les pràctiques socials d'exclusió, el primer que cal descartar és el supòsit segons el qual és el grup humà marginat o agredit el causant del tracte que mereix. Quan s'hi esgrimeixen raons econòmiques, demogràfiques, ecològiques, d'ordre públic o fins i tot higièniques per indicar l'*altre* com a motiu d'alarma, s'està establint que, d'alguna manera, i tot i que sigui injustament, és aquest altre la font dels problemes que suscita, incloent-hi aquells dels quals és un mateix el principal perjudicat, com en el nostre cas, de la negació del dret a accedir a un determinat local. És com si, per dir-ho així, ell o ella s'ho hagués buscat.

4. L'ambigüitat del dret d'admissió

Com consta en el Decret 200/1999, de 27 de juliol, pel qual es regula el dret d'admissió als establiments públics on es realitzen espectacles i activitats recreatives (DOGC núm. 2942 - 30/7/1999), el dret d'admissió *fa referència a la possibilitat que tenen els titulars dels establiments públics i els organitzadors d'espectacles i activitats recreatives de determinar les condicions objectives en les quals els consumidors o els usuaris poden accedir-hi*. Tot i així, el dret d'admissió té dues classes de límits: els anomenats interns i els externs. D'una banda, s'entén com a límits interns del dret d'admissió *el respecte a la dignitat de les persones, els seus drets fonamentals i, en especial, els continguts en l'article 14 de la Constitució, referents al fet que tothom és igual davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social*. Aquests són els límits que interessen per a la nostra recerca, perquè són els que probablement són vulnerats.

Els límits externs del dret d'admissió fan referència a determinades condicions que no poden ser en cap cas discriminatòries (s'han d'aplicar a tothom igual), i han de complir uns criteris dels quals destaquem els dos següents:

- a) Objectivitat. És a dir, *les condicions concretes en què es fonamenta la reserva del dret d'admissió no poden ser arbitràries ni improcedents basant-se en criteris discriminatoris que puguin produir indefensió a l'usuari o consumidor i tampoc no poden ser contràries als costums vigents en la societat*.
- b) Publicitat. És obligatori fer públiques les condicions d'accés als establiments públics on es realitzen espectacles i activitats recreatives, d'acord amb els requisits següents: *als seus accessos, visible des de l'exterior, i si s'escau a les taquilles de venda de localitats, s'ha de tenir fixat un rètol amb una inscripció en la qual es facin constar expressament les condicions objectives a què se*

supedita l'entrada als establiments. Aquest rètol tindrà un format mínim de 30 cm d'amplada per 20 cm d'alçada, i les lletres de la inscripció seran de caixa alta, de 36 punts. Les condicions del dret d'admissió han de ser conegudes d'una manera prèvia, per la qual cosa la fixació de rètols a l'interior de l'establiment, o un cop aquest es troba obert al públic, només pot servir de recordatori del rètol que obligatòriament s'ha de tenir fixat de la manera que estableix l'apartat anterior d'aquest article. És a dir, si no existeix aquest rètol, no es pot negar l'accés a ningú a un local argumentant que no porta la roba idònia, o bé que du un calçat inapropiat o qualsevol altre pretext dels que s'acostumen a posar. Cal dir que no hem trobat a cap porta dels bars de nit del Raval un rètol d'aquestes característiques, llevat de dos bars d'ambientació gai on trobem un rètol a l'interior en què s'especifica que no són permeses les actituds homòfobes a l'interior del local.

Quant a les limitacions de l'accés als establiments públics, l'article 9 del Decret fa referència al fet que els i les titulars dels establiments (dels bars, en el nostre cas) resten obligats/ades a *impedir l'accés quan l'aforament establert a la llicència s'hagi completat amb els usuaris que es trobin a l'interior de l'establiment. A aquests efectes, tots els establiments han de col·locar a l'entrada un rètol indicatiu de l'aforament màxim permès.* Cal dir que un gran nombre de bars del terreny de camp no existeix aquest rètol, encara que en alguns la superació de l'aforament màxim s'ha utilitzat com a pretext per impedir l'accés a algú, com veurem més endavant. El mateix article 9 del Decret inclou que els titulars dels establiments públics i els organitzadors/ores d'espectacles i activitats recreatives també han d'impedir l'accés en els casos següents:

- a) *A les persones que manifestin actituds violentes, i en especial aquelles que es comportin de forma agressiva o provoquin aldarulls, les que portin armes o objectes susceptibles de ser utilitzats com a tals i les que portin robes o símbols que incitin a la violència, el racisme o la xenofòbia en els termes previstos al Codi penal.*
- b) *A les persones que puguin produir perill o molèsties a altres espectadors o usuaris i, en especial, les que estiguin consumint drogues o substàncies estupefaents o mostrin símptomes d'haver-ne consumit i les que mostrin signes evidents d'estat d'embriaguesa.* Segons aquest supòsit, una persona toxicòmana té totalment i automàticament vedada l'entrada a qualsevol bar de nit per molt inofensiva que sigui o per bones que siguin les seves intencions a l'hora de prendre una copa.

Així mateix, d'acord amb l'article 16.4 de la Llei 10/1990, de 15 de juny, els i les titulars dels establiments públics i els/les organitzadors/ores d'espectacles i activitats recreatives, en els supòsits previstos a l'apartat anterior, han de procedir a l'expulsió

de les persones que, trobant-se a l'interior de l'establiment, dificultin el desenvolupament normal d'un espectacle o activitat recreativa. Sens perjudici de les funcions que corresponen a les forces i els cossos de seguretat, i en especial a la policia de la Generalitat-Mossos d'Esquadra, els/les titulars dels establiments públics i els/les organitzadors/ores d'espectacles i activitats recreatives poden requerir l'assistència i la intervenció dels agents de l'autoritat esmentats.

D'aquesta manera, hem pogut corroborar que, si bé no es nega l'entrada a una persona immigrant pel fet de ser-ho, ja que es tractaria d'una acció clarament inconstitucional, se la pot expulsar d'un local al·ludint-hi algun d'aquests casos previstos. I això, encara que es tracti d'una falsa acusació, com es veu en l'argument que feia servir el propietari d'un dels bars objecte d'estudi: *Ese moro aquí no entra. Si se pone tonto, llamo a la policía y digo que no ha querido pagar o que molestaba a los otros clientes. Será su palabra contra la mía y siempre me crearán a mi antes que a ese maleante*. Aquest discurs exemplifica el problema principal que trobem en la normativa del dret d'admissió: si bé se sustenta fonamentalment en el respecte a la dignitat de les persones, en els seus drets fonamentals i, especialment, en els continguts de l'article 14 de la Constitució, sempre es pot argumentar l'expulsió, per exemple, d'una persona immigrant, amb el suport dels casos previstos a l'article 9 del Decret, encara que sigui discutible o indemostrable que s'hagin produït. Per tant, els/les propietaris/àries dels bars sempre podran seleccionar arbitràriament la seva clientela, perquè els clients i clientes indesitjables es troben sovint en una condició d'indefensió legal, ja que no tenen els recursos per rebatre o contraargumentar el fet de la seva discriminació (en el cas de les persones immigrants, atesa la por de denunciar per no gaudir d'una situació administrativa regular).

Per últim, cal destacar que el Decret indica que el dret d'admissió *l'exerciran el titular de l'establiment públic o l'organitzador d'un espectacle o activitat recreativa o, si s'escau, les persones designades per aquests que, estant sota la seva dependència, portin el control d'accés del públic a l'interior de l'establiment. Aquest personal de control ha d'estar identificat com a tal*. Això, als bars, no es compleix estrictament: qualsevol cambrer o camblera contractat/ada exerceix el dret, i hem trobat fins i tot el cas d'un porter que no portava l'identificació esmentada, ni formava part de cap empresa de seguretat.

5. Formes d'executar el dret d'admissió

Si bé el qüestionari es va administrar a un total de 68 bars de nit del Raval, l'observació directa es va dur a terme amb més intensitat a quatre bars, situats tots al voltant del que serà imminentment l'Illa Robadors. El motiu principal pel qual s'han escollit aquests bars és perquè precisament es troben a la rodalia del que representen dues de les intervencions urbanístiques més ambicioses del barri: la construcció de la Rambla del Raval i la ja al·ludida Illa Robadors. A més, tots quatre es poden catalogar com

a bars ennoblidors, amb un tipus de clientela semblant, i presenten la similitud que tots combinen una decoració en la qual es barreja l'estètica tradicional amb la moderna. En concret, tots quatre disposen de mobiliari que sembla agafat del carrer (cadires, taules, tamborets) combinat amb elements decoratius que es poden identificar amb el disseny més actual (quadres d'il·lustradors o pintors moderns, grafisme a les parets, il·luminació i làmpades originals). També, en aquests bars, la música hi exerceix un paper important i la figura del discjòquei està present sobretot a les nits del cap de setmana i vigílies de festiu. Malgrat aquests trets comuns, cadascun dels bars té, evidentment, la seva idiosincràsia, encara que no entrarem a fer una descripció acurada de cadascun. Ens hi referirem anomenant-los A, B, C i D. Cal dir que, malgrat que les observacions més sistemàtiques han tingut lloc en aquests quatre bars, també s'ha prestat especial atenció a com s'utilitza el dret d'admissió en molts altres bars que conformen l'oferta lúdica nocturna del barri. Així, doncs, molts dels comportaments descrits a continuació s'han produït en altres indrets.

Al llarg del treball de camp s'han pogut constatar diferents estratègies per fer efectiu el dret d'admissió. De fet, en primer lloc, caldria remarcar que els locals seleccionen la seva clientela amb una varietat de criteris que podríem anomenar com a estratègies d'exclusió indirectes, en el sentit que no requereixen ningú que decideixi a priori qui accedeix al local i qui no. Dintre d'aquests criteris indirectes trobaríem, per començar, el preu de les copes. Evidentment, un bar on el preu de la cervesa oscil·la entre els 2,50 i els 4 euros i el del combinat dels 5 als 7 euros no estarà freqüentat per gent d'un nivell adquisitiu baix. L'altre factor primordial que es pot entendre com una estratègia d'exclusió indirecta és tot allò que té a veure amb l'ambient del local, en un sentit ampli. I per ambient, podem entendre la decoració, la música que sona, el tipus de clientela que hi trobem o la forma d'interaccionar, de ballar... en definitiva, de comportar-se. L'ambient és quelcom que s'avalua subjectivament i determina que algú s'hi trobi a gust o no. Òbviament, si un espai s'interpreta com a no adient per a una persona en concret o troba que no hi és benvinguda, evitarà tornar-hi.

D'altra banda, trobem que el dret d'admissió és executat per algú, i en aquest sentit podríem parlar d'estratègies d'exclusió directes, encara que adoptin formes més o menys subtils. Per exemple, les portes dels bars A i B estan tancades de manera que des de fora ningú hi pot accedir lliurement sense haver-hi trucat al timbre. Un cop el/la potencial client/a ha trucat, algun cambrer mira qui és i automàticament decideix si és benvingut/uda o no, si obre la porta o la deixa tancada. Hem pogut constatar que en diverses ocasions no s'ha obert la porta a algú d'aspecte magribí. Quan hem tingut l'oportunitat de preguntar per què s'ha negat l'entrada a algú d'aquestes característiques en concret, hem trobat respostes del tipus *es que es un mangui del barrio, ya lo conocemos, este es un argelino que ronda por aquí y no me da buena espina o aquests vénen a pispar el que puguin i no volem problemes*. Òbviament, no qüestionem que els membres de l'equip del bar decideixin negar l'entrada a algú que és ben sabut que es tracta d'un lladre o d'una persona que amena-

ça la convivència del bar. Sí que volem, en canvi, remarcar novament que el problema és que aquests comportaments certament indesitjables d'una persona en concret es generalitzin a tot un ampli grup humà amb uns trets fenotípics determinats i, per tant, es negui per sistema l'entrada a qualsevol que s'hi pugui associar.

El sistema de la porta tancada resulta molt còmode i efectiu per als que treballen al bar, perquè els estalvia l'embaràs de comunicar a algú que no hi pot accedir. Malgrat això, a vegades hem pogut constatar que a algú se li ha vedat l'entrada donant-li explicacions del tipus: *Està tancat, Es una fiesta privada o El aforo está completo*. En el cas concret del bar A, el sistema de la porta és relativament nou, ja que està instaurat des de fa un parell d'anys. Abans d'això, no es negava l'entrada a ningú, i és cert que es produïen cada dia robatoris de bosses i carteres, motiu pel qual es va decidir contractar una persona de porter. Aleshores, un dels membres de l'equip del bar ens va comentar: *Aquí ve molt mala gent: xoriços, yonkis, moros i n'estem farts*. El porter era justament magribí, però no va durar en el seu càrrec ni un any. Va desaparèixer quan es va decidir instaurar el sistema de la porta tancada i el timbre. Un client ens va arribar a dir que un dels motius pels quals es va substituir el porter per la porta tancada va ser que aquest aprofitava la seva ubicació estratègica en la porta del bar per vendre tota mena de drogues a qui passava per allà. Això no deixa de ser una acusació que bé podria tenir relació amb l'estigma que persegueix la figura del moro, tenint en compte, a més, que, com ens va informar un dels socis del local, la idea de la porta tancada es va aplicar perquè els constava que al bar B els funcionava molt bé des d'un bon principi, no perquè se'n volgués substituir el porter.

El bar B sempre ha disposat d'aquest sistema. Quan els hem preguntat a qui no obren la porta ens han contestat que *a gent xunga, borratxos que es posen pesats o gent que ve a crear problemes*. Tant els cambrers del bar A com els del bar B amb els quals hem pogut parlar ens han explicat que el carrer on es troben és perillós, potser no tant com abans, però que fins i tot tenen por d'obrir els seus negocis a la tarda. Així, doncs, fan l'obertura ben entrat el vespre, ja que durant el dia, segons un dels cambrers, *esto es el oeste. Peleas, gritos, robos, palizas a prostitutas. Da miedo. Los moros se pelean a saco entre sí; hay diferentes bandas que trapichean con drogas y corren de arriba para abajo insultándose y pegándose de ostias, ante este panorama, ¿cómo no vamos a poner una puerta con timbre?* El bar B és un dels pocs bars del Raval investigats on precisament trobem la presència d'algerians, magribins i pakistanesos com a clients habituals que es barregen amb *modernillos* de classe mitjana: *Aquí deixem entrar tothom, inclús ajudem gent que no té peles, per exemple, podem convidar una prostituta que ha estat tot el dia fent el carrer i que ve aquí a desconnectar de la seva feina o deixem algun immigrant que no té recursos que descansi al sofà mentre el bar està obert sense necessitat que prengui res. Evidentment, això no és una ONG, és un negoci, però si ens podem enrotllar amb la gent, ho fem. La copa que es beu l'Alí ja la pagues tu, o l'altre, gent que teniu recursos i pasta per estar aquí prenent copes. Aquí dintre hi ha un altre bar que no coneixeu, conformat per personatges que semblen invisibles, que sembla que no hi*

siguin, però que porten unes vides que fliparíeu. Aquí hi entra tothom qui vulgui, tothom, sempre que no vingui a molestar, a formar bronca. Evidentment que hi ha robatoris i que no podem vigilar, és clar, però si véns a aquest bar hauries de saber on et fiques, a quin barri has vingut a parar. El tema dels robatoris és quelcom que preocupa als treballadors/ores d'aquests i d'altres locals del barri i serveix per a justificar que no se li permeti entrar a algú argumentant es que viene a robar.

Precisament, els robatoris que s'han produït al bar C han estat el motiu principal pel qual els socis i les sòcies hagin decidit, de forma radical i fulgurant, no deixar entrar-hi ningú amb aparença de moro al seu local; aquesta seria l'estratègia d'exclusió més directa que hem comprovat. El bar C no disposa d'una porta amb timbre, però els cambres i les cambres actuen d'una manera decidida i contundent: quan algú amb aparença d'àrab intenta entrar se li diu directament *tú, fuera*. Si s'hi resisteix i vol continuar accedint al local se l'amenaça rotundament que es trucarà immediatament a la policia. Si bé pot ser cert que els cambres coneguin els suposats lladres del barri, no és estrany que paguin justos per pecadors, i que s'impedeixi l'entrada a algú que, simplement, vulgui prendre una copa i ja està, pel sol fet de ser o semblar ser *moro*. Però al bar C sembla estar molt reforçada l'associació moro=lladre, i fins i tot no poden entrar persones que venen roses o pel·lícules pirates, personatges amb els quals hi ha una certa tolerància a la resta de locals, ja que malgrat la seva activitat sigui il·lícita, no representa un perjudici o una molèstia important per als clients dels bars. Un dels socis del bar justifica el seu criteri general de no deixar entrar els àrabs argumentant que *jo he de tenir cura pel meu negoci. Aquí la gent ve a divertir-se, tinc com a clients molts turistes que estan de pas i que per a ells és una putada que els pispin les seves bosses amb la documentació, els seus diners, etc. Tots els moros que volten per aquí vénen a veure que poden pispar, però ja saben que en aquest ho tenen malament, encara que els mateixos tornen un dia darrere l'altre. N'estic fart i és una situació desagradable fotre fora aquesta gent, però ja hi estem acostumats.*

Una altra estratègia d'exclusió directa és la que es produeix sovint al bar D i a d'altres bars del barri. Aquesta consisteix a deixar entrar tothom, a priori, però un cop dins sotmetre a una intensiva vigilància tot aquell que resulti sospitós, esperant que infringeixi alguna norma per poder-li aplicar el dret d'admissió d'una manera lícita. És a dir, si legalment no es pot negar l'entrada a algú pel sol fet de ser moro (una discriminació per raó de raça), sí que pot ser expulsat si consumeix drogues o mostra signes evidents d'embriaguesa (supòsits previstos en la normativa del dret d'admissió). El cert és que si els cambres haguessin d'expulsar tot aquell que mostres símptomes d'haver consumit drogues o signes evidents d'estat d'embriaguesa els bars de nit estarien pràcticament buits. Dit això, hem pogut constatar, almenys en tres ocasions, que aquests supòsits serveixen per expulsar persones amb aparença àrab. Una es va produir al bar D, on certament no està permès el consum d'haixix, però si tolerat. És a dir, molts clients a dintre fumen porros. En una ocasió van entrar dos magribins sota l'atenta mirada d'un dels cambres. Es van demanar dos suc de

taronja i van començar a cremar una peça d'haixix sense gaire dissimulació. Quan van acabar de fer-se la cigarreta i la van encendre el cambrer els va demanar rotundament que l'apaguessin i que quan acabessin el suc marxessin immediatament.

En un altre bar, un home amb aspecte d'àrab va entrar i va demanar una cervesa. De seguida va començar a parlar amb una noia que no li feia gaire cas. Un dels cambrers va preguntar a la noia si l'home la molestava i ella va contestar que no. L'home insistia a fer bromes a la noia i quan va acabar la seva cervesa en va demanar una altra. Però, malgrat que la noia va manifestar que aquell home no la molestava, el cambrer li va dir que no li servia res més, que ja anava prou borratxo i que se n'anés del bar. Per últim, podem destacar també la situació d'un grup de quatre homes d'aparença àrab que van entrar a un bar situat al Raval Nord. Van demanar unes copes mentre el cambrer no els treia els ulls de sobre. Al cap d'una estona dos d'ells van entrar junts al lavabo, i tot seguit els altres dos. El cambrer es va adonar d'això, que no és gaire estrany en el seu bar, on molt sovint la gent entra als serveis en parelles o fins en grups de tres amb l'objectiu molt probable de consumir cocaïna o d'altres estupefaents. Si en altres situacions el cambrer pot tolerar aquests comportaments, en aquest cas es va apropar a la porta, la va picar contundentment fins que la van obrir i els va dir literalment que *dos en el lavabo está prohibido, salid ya y marcharos del bar*. Els nois van dir que era injust que els expulsés, però el cambrer els va dir que si no marxaven trucaria a la policia i els comunicaria que estaven consumint drogues en el seu bar.

Fent un balanç dels deu mesos en què hem fet una observació sistemàtica als bars del Raval al·ludits, hem pogut verificar que s'ha fet ús del dret d'admissió en 17 ocasions. En dues ocasions ha estat expulsat un client que presentava símptomes clars d'embriaguesa i molestava altres clients. En una altra s'ha aplicat el dret d'admissió a un client que es negava a pagar les copes, i també es va donar el cas d'un client que, segurament a causa del seu estat mental, no parava d'escriu a una cambrera, fins que finalment es van requerir els serveis de la policia i del 061 perquè sortís del bar. En la resta d'ocasions (13) es va aplicar el dret d'admissió negant l'entrada o expulsant del local persones que es corresponen amb la imatge de l'immigrant nord-africà. Cal apuntar un cop més que és molt probable que un bon nombre d'aquestes persones siguin delinqüents coneguts pel personal dels bars, però no ho podem certificar. El bar C és un cas aïllat que no es correspon amb la manera com s'acostuma a utilitzar el dret d'admissió als bars de nit del Raval, ja que hem observat que allà es nega categòricament l'entrada a qualsevol que sembli moro.

6. Conclusions i aplicabilitat

En primer lloc, caldria apuntar que la redacció del Decret sobre el dret d'admissió permet que qui exerceix aquest dret el pugui utilitzar amb tota arbitrarietat. És a dir, que, malgrat que queda clar que els límits interns d'aquest dret són «el respecte a la

dignitat de les persones, els seus drets fonamentals i, en especial, els continguts en l'article 14 de la Constitució, referents que tothom és igual davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixença, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social», aquests límits poden ser vulnerats sempre que el/la propietari/ària d'un bar pugui afirmar que ha utilitzat el dret en un moment concret basant-se en altres criteris especificats en el Decret.¹⁰ Com molt sovint succeeix, la persona immigrant víctima d'un tracte discriminatori es troba en una situació administrativa irregular al nostre país, no s'atreveix a denunciar el fet, i, si realment ho fa, sempre serà la seva paraula contra la del propietari o propietària.

En segon lloc, hem constatat com, sovint, el dret d'admissió s'utilitza per barrar l'entrada o expulsar persones que es poden identificar amb el que l'imaginari col·lectiu percep com a moro, en el sentit pejoratiu que sovint pren aquesta autèntica denominació d'origen. Els/les magribins/ines són víctimes sistemàtiques d'aquest tracte discriminatori, com a conseqüència d'una sèrie de prejudicis i estereotips que, en síntesi, es fonamenten en una associació dels nord-africans amb tota mena d'activitats delictives, insalubres o senzillament inconvenients. Aquesta degradació de l'immigrant marroquí i argelès serveix per justificar la presumpció que la seva presència als bars de nit representi una amenaça per a la convivència en el local, i, d'aquesta manera, s'eviti la seva incorporació a la vida social que s'hi dona. Hem vist com s'ha fet servir el dret d'admissió mitjançant el que hem anomenat diferents estratègies directes d'exclusió: portes amb timbre, porters, negació directa de l'entrada o permissivitat a l'hora d'entrar, però vigilància intensiva amb l'expectativa que algú sospitós trenqui alguna norma per poder justificar-ne l'expulsió. Amb aquest tipus d'estratègies, hem pogut corroborar com almenys 14 immigrants nord-africans han estat objecte de l'aplicació del dret d'admissió d'una manera aparentment racista, sense comptabilitzar els nombrosos casos en què s'ha barrat l'entrada a algú en el bar C per aquest tipus de motivacions. I diem que ha estat així d'una manera *aparentment* racista, perquè els que han aplicat el tracte segregador ho han fet sense considerar-se obligats a demostrar que les persones discriminades hagin tingut la intenció de delinquir o provocar desordres en els bars on se'ls ha negat l'entrada, tal com han reconegut els/les cambrers/eres i els/les propietaris/àries entrevistats/ades. Resulta obvi que l'estigma que persegueix les persones d'aspecte nord-africà té un pes important alhora que algú amb aquests trets desperti sospites o que se'l prejutgi com a perillós o contaminant, fins i tot visualment, per a la resta de clients del bar de nit en qüestió.

10. Recordem que aquests criteris s'apliquen a: a) A les persones que manifestin actituds violentes, i en especial les que es comportin de forma agressiva o provoquin aldarulls, les que portin armes o objectes susceptibles de ser utilitzats com a tals i les que portin robes o símbols que incitin a la violència, el racisme o la xenofòbia en els termes previstos al Codi Penal; b) A les persones que puguin produir perill o molèsties a altres espectadors o usuaris i, en especial, a les que estiguin consumint drogues o substàncies estupefaents o mostrin símptomes d'haver-ne consumit i les que mostrin signes evidents d'estat d'embriaguesa.

A partir de l'administració del qüestionari, hem pogut començar a corroborar la hipòtesi de partida, segons la qual, els clients dels bars de nit del Raval constitueixen un públic que, tot i que sigui de manera no sempre conscient ni voluntària, està contribuint de forma estratègica a la dinàmica de relleu poblacional que està experimentant el barri. Es tracta d'homes i dones de classe mitjana, d'entre 24 i 34 anys, que viuen al barri o en fan ús nocturn i que, en definitiva, serien posseïdors d'un capital cultural i econòmic superior tant al dels habitants tradicionals del Raval com al dels nous veïns i veïnes pobres, immigrants, que s'hi han anat incorporant provinents de l'estranger. Els bars de nit que freqüenten al barri tenen unes determinades característiques estètiques i unes connotacions ideològiques que s'associen a allò que s'entén per *fashion*, esnob, modern, alternatiu, *cool*, dins les últimes tendències, de moda, etc. Els bars que ostenten aquest *look*, amb la seva tipologia de clients, conformen uns ambients determinats, uns microclimes socials que resulten completament aliens i econòmicament inaccessibles a una bona part de la població del barri, constituïda en bona mesura per la nova classe popular que conformen els nous vinguts d'origen immigrant. Això és el que hem anomenat com a estratègies d'exclusió indirectes, imbricades de manera ben activa en el que està constituint un veritable procés de neteja social del barri (Tabakman, 2001). Un procés de neteja, cal afegir, limitat, car es tracta de mantenir una proporció acceptable i controlada tant de persones marginades com d'immigrants, que assegurin als nous clients immobiliaris que trobaran alguna cosa del que podríem considerar «la marca» del barri, el que li dóna singularitat i el fa atractiu en termes de màrqueting: d'una banda, un cert toc canalla, que seria les restes encara vives del que un dia fou el Barri Xinès, i, de l'altra, una certa presència de veïns d'aspecte exòtic, que garantís aquest nou sabor local que és el **mosaic multicultural**.¹¹

Aquells que fan ús d'aquesta mena de bars no sols ennoblixen de manera implícita el barri amb les seves formes de sociabilitat. També ho fan a través dels seus desplaçaments travessant per determinats espais públics, anant d'ací cap allà sovint en grup, itinerant entre punts, concentrar-se a l'entrada de certs locals. Això implica una apropiació del sistema topogràfic del barri, als elements del qual –carrers, places, cantonades, racons– se li acaben atribuint nous usos i, per tant, noves definicions i nous significats. Això ens posa de manifest que la metamorfosi del Raval no està exclusivament protagonitzada per compradors i llogaters de pisos i locals comercials, sinó per les mateixes pràctiques ambulatòries dels vianants que estan merament de pas en el barri, però que canvien de manera determinant el seu paisatge

11. En efecte, determinats nuclis antics europeus estan sent comercialitzats per les promotores immobiliàries i per les polítiques de promoció institucional, a partir d'aquesta tematització que fa d'ells una mena de socs on els veïns/ines de classe mitjana o els turistes poden gaudir de l'espectacle de la diversitat cultural, o, millor dit, de la diversitat cultural entesa com a mer espectacle. El cas del barri de Lavapiés, a Madrid, guarda, en aquest sentit, una notable analogia amb el del Raval (Ávila i Maló, 2007).

humà. Aquests joves que baixen al Raval per prendre una cervesa, posem per cas, per innòcua que pugui semblar la seva activitat, actuen com a nous colonitzadors d'un territori que veu modificat, per la seva presència, el seu medi ambient, generant una nova atmosfera que el prepara en bona mesura per al que s'espera que siguin el seus nous habitants. El fenomen ha estat ben estudiat en moltes altres ciutats, i han donat fe de com es genera activitat urbana basada en el teixit social que procuren bars, restaurants, trobades al carrer, etc., que donen vida a determinats barris en procés de reconversió o reforma (Yúdice, 2002: 34).

Pel que fa a les aplicacions que podrien resultar de les constatacions obtingudes a través de la recerca present, la més evident remet a una desitjable modificació del mateix Decret sobre el dret d'admissió, la redacció actual del qual permet, i fins i tot anima, concrecions del tot discrecionals i sovint arbitràries. És a dir, malgrat que queda clar quins són els seus límits –el respecte a la dignitat de les persones, els seus drets fonamentals...–, aquests poden ser vulnerats sempre que el propietari/ària d'un bar pugui afirmar que ha utilitzat el dret en un moment puntual basant-se en els altres criteris especificats en el Decret, com molt sovint succeeix. No cal dir que la persona immigrant víctima d'un tracte discriminatori per raons racistes i que es troba en una situació administrativa irregular o simplement precària al nostre país, no s'atrevirà a denunciar el fet delictiu del qual ha estat objecte. I, si ho fes, sempre serà la seva paraula –la d'una persona estigmatitzada ja d'entrada pel seu origen– contra la del propietari, sovint un honest empresari. Si no fos possible aquesta modificació del text legal, sí que seria ambicionable, almenys per tal de millorar la situació actual, que les administracions públiques fomentessin el coneixement dels drets que tenen els i les immigrants. També caldria que fessin un millor seguiment de les denúncies que es produeixen, imposant sancions més dures a aquells que neguin el dret d'accés a un espai semipúblic d'aquestes característiques obeint criteris racistes, és a dir, atents no al que les persones fan o podrien arribar a fer, sinó al que són o se suposa que són, a la seva identitat real o imaginada.

Més enllà d'aquesta dimensió normativa i legal que pot ser ostensiblement millorada, rectificanc els aspectes deficients de la seva formalització o de la seva aplicació, caldria reconèixer que la problemàtica detectada no té, en la qüestió del dret d'admissió i la seva execució segregadora, sinó un aspecte gairebé secundari o àdhuc anecdòtic. Molt més greus, pels seus efectes excloents, són les macrodinàmiques que coneixen els centres històrics de ciutats com Barcelona, zones urbanes objecte de la cobdícia de promotores immobiliàries, de l'hoteleria, del comerç de *qualitat*, de la promoció de la ciutat en termes de màrqueting, etc. En aquests casos, el dret d'admissió no s'aplica a l'entrada a determinats locals de lleure nocturn, sinó a tot un barri i, tard o d'hora, a tota una ciutat, en processos que malauradament no tenen la legislació vigent en contra, sinó a favor.

7. Bibliografia

- Aramburu, M. *Los otros y nosotros. Imágenes del «inmigrante»*. A: *Ciutat Vella de Barcelona*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte; Secretaría General Técnica, 2002.
- Ávila, D. i Malo, M. «¿Quién puede habitar la ciudad? Fronteras, gobierno y transnacionalidad en los barrios de Lavapiés y San Cristóbal». A: Observatorio Metropolitano, *Madrid, ¿la suma de todos? Globalización, territorio, desigualdad*. Traficantes de Sueños. Madrid, 2007. P. 505-634.
- Brooks, D. *Bobos en el paraíso. Ni hippies ni yuppies: un retrato de la nueva clase triunfadora*. Barcelona: Mondadori, 2000.
- Bourdieu, P. *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*. Madrid: Taurus, 1988.
- Cavan, S. «Bar Sociability». A: Birenbaum, A. i Sagarin, E. (ed.) *People in Places: The Sociological of the Familiar*. Nova York: Praeger, 1973.
- Cauquelin, A. *La ville et la nuit*. París: PUF, 1979.
- Claver, N. «La Ciutat Vella de Barcelone: rénovation ou gentrification?». A: Bidou-Zachariasen, C., Hiernaux Nicolas, D. i Rivière d'Arc, H. (ed.) *Retours en ville. Des processus de «gentrification» urbaine aux politiques de «revitalisation» des centres*. Descartes & Cie., París, 2003. P. 88-101.
- Decret 200/1999, de 27 de juliol, pel qual es regula el dret d'admissió als establiments públics on es realitzen espectacles i activitats recreatives (DOGC núm. 2942 - 30/7/1999).
- Degen, M. «Sensing regenerated public life in Castlefield, Manchester and El Raval, Barcelona». A: Pujadas, J. J., Delgado, M. i Tapada, T. (dir.) *Espacio, tiempo y entorno en contextos urbanos. Actas del IX Congreso de Antropología de la FAAEE*. Barcelona: Institut Català d'Antropologia, 2003.
- Desjeux, D. [et al.]: *Regards anthropologiques sur les bars de nuit. Espaces et Sociabilites*. París: L'Harmattan, 1993.
- Goffman, E. *Estigma: la identidad deteriorada*, Buenos Aires: Amorrortu, 1970.
- lñíguez, L., Pol, I. «La transformación del medio ambiente urbano. Análisis desde la Psicología Ambiental y Social». Universitat Autònoma de Barcelona, 1993. [En línia] <<http://antalaya.uab.es/liniguez/Materiales/007.pdf>>. [Consulta, 10/1/2007].
- Macdonogh, G. «Gender, bars and virtue in Barcelona». A: Low, S. L., Lawrence-Zúñiga (ed.) *The anthropology of space and place: locating culture*. Malden, M. A. Blackwell Pub., 2003, (Blackwell readers in anthropology; 4). P. 310-323.
- Magrinyà, F. i Maza, G. «Inmigración y huecos en el centro histórico de Barcelona (1986-2000)». A: Delgado, M. (ed.), *Inmigración y cultura*. Barcelona: CCCB, 2002. P. 179-200.
- Mann, B. «The ethics of fieldwork in a urban bar». A: A. Rynkiewich u M.A.E. Spradley, *Ethics and Anthropology: Dilemmas in Fiedwok*. Nova York: Wiley & Sons, 1976. P. 95-106.
- Martínez i Rigor, S. *El retorn al centre de la ciutat. La reestructuració del Raval: entre*

- la renovació i la gentrificació*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 2000. [Microforma].
- Maza, G., McDonogh G., i Pujades J. J. «Barcelona, ciutat oberta: transformacions urbanes, participació ciutadana i cultures de control al barri del Raval». *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 21. Novembre de 2002. P. 114-131.
- Melbin, M. *Night as Frontier. Colonizing the World after Dark*. Free Press, Londres, 1987.
- Monnet, N. «Moros, sudacas y guiris. Una forma de contemplar la diversidad humana en Barcelona», *Scripta Nova*, 94(58), agost 2001. <<http://www.ub.es/geocrit/sn-94-58.htm>>.
- *La formación del espacio público. Una mirada etnológica sobre el Casc Antic de Barcelona*, Madrid-Barcelona: Los Libros de La Catarata / Institut Català d'Antropologia, 2002.
- Nash, M. «Construcción social de la mujer extranjera». A: Roque, M. A. (dir.): *Mujer e inmigración en el Mediterráneo Occidental*, Barcelona: Icària, Antrazyt-ICM, 2000.
- O'Connor, J. «Donner de l'espace public à la nuit». *Les Annales de la Recherche Urbain* 77. 1997. P. 40-46.
- Ortiz Guitart, A. «Reflexiones entorno a la construcción cotidiana y la colectiva del sentido de lugar en Barcelona». *Polis 04*. Vol. 1. 2004. P. 161-183. [policopiado].
- Rio Carvajal, E. «La vivienda de los inmigrantes en Barcelona: el caso del colectivo pakistani». A: *Scripta Nova*. Vol. VII, núm. 146 (059), Barcelona: Universitat de Barcelona, 2001. <[http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-146\(059\).htm](http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-146(059).htm)>. [Consulta, 21/12/2006].
- Ruiz, A. *Guapos y pobres*. Ático, Barcelona, 2005.
- San Román, T. *Los muros de la separación. Ensayo sobre alterofobia y filantropía*, Barcelona: Tecnos, 1991.
- Sargatal, M. A. «Gentrificación e inmigración en los centros históricos: el caso del barrio de Raval de Barcelona». *Scripta Nova*. 94(66), Barcelona: Universitat de Barcelona, 2001. <<http://www.ub.es/geocrit/sn-94-66.htm>>. [Consulta, 19/1/2007].
- Stolcke, V. «El "problema" de la inmigración en Europa: el fundamentalismo cultural como nueva retórica de exclusión». *Mientras Tanto*, núm. 55, Barcelona, 1993.
- Subirats, J. i Rius, J., (dir.), *Del Xino al Raval. La transformació social, econòmica i simbòlica del Raval*, Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona – Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP), 2005.
- Tabakman, E. «El casc antic de Barcelona: ¿actuación urbanística o «limpieza social»? *Scripta Nova*. Núm. 94(67), 2001. [En línia] <<http://www.ub.es/geocrit/sn-94-67.htm>>. [Consulta, 27/3/2007].
- Taguieff, P. A. *La force du préjugé. Essai sur le racisme et ses doubles*, Gallimard, París, 1990.
- Yúdice, G. *El recurso de la cultura. Usos de la cultura en la era global*, Barcelona: Gedisa, 2002.



■ Marta Poblet, Manuel Delgado, Xavier Alonso i Trinidad Donoso durant la Jornada de Recerca i Immigració que va tenir lloc a l'IEC el 13 de juny de 2007. / *Ivan G. Costa.*

Bloc D2

Pràctiques d'exclusió als locals nocturns del centre històric de Barcelona. El dret d'admissió com a tècnica de discriminació racista

Manuel Delgado, Jordi Carreras Gutiérrez

Grup de Recerca en Exclusió i Control Socials, GRECS
Universitat de Barcelona

Resumen

La investigación se centra en el uso discriminatorio del derecho de admisión en los bares por la noche del centro de Barcelona. En concreto, el terreno de campo lo conforman cuatro bares situados en el Raval, un barrio que está experimentando un proceso de gentrificación. El trabajo de campo ha tenido una duración de diez meses y se ha basado fundamentalmente en la observación etnográfica. El principal objetivo ha sido constatar sobre el terreno la práctica efectiva de la discriminación y cómo se lleva a cabo, cuáles son las formas que adopta y las argumentaciones en que se basa. La cuestión fundamental que hay que responder es cómo se llevan a cabo los protocolos de aceptación o rechazo de aquellos que pretenden entrar en los bares por la noche, a partir de criterios de detección de personas pertenecientes a determinados grupos sociales considerados indeseables, moralmente contaminantes o peligrosos. Este es el caso de los y las *inmigrantes*, especialmente los que provienen de Marruecos o Argelia, a los que muy a menudo se les impide la entrada porque se les considera una fuente permanente de ansiedad. Ello se debe, básicamente, a un prejuicio construido hacia lo que popularmente se entiende como la figura del *moro*. Muy a menudo, los y las inmigrantes árabes son relacionados con la delincuencia, y ello sirve como pretexto para que se puedan justificar las prácticas de exclusión que se ejecutan hacia este grupo social en aras del derecho de admisión. En definitiva, estas prácticas discriminatorias funcionarían como un mecanismo cuya misión sería reafirmar la inferioridad moral atribuida a este colectivo y garantizar que en los espacios de ocio nocturno del Raval los y las jóvenes de clase media

no estén en contacto con los y las inmigrantes árabes. En consecuencia, podemos afirmar que el ejercicio discriminado del derecho de admisión parece tener relación con el proceso de gentrificación que está experimentando el barrio.

Palabras clave: exclusión social, bares, inmigración, espacio público, reforma urbana, Raval, Barcelona.

Abstract

The investigation is focused on the discriminatory use of the right of admission in nightclubs in the centre of Barcelona. In particular, the field study has been carried out in four bars located in El Raval, a neighbourhood that is undergoing a process of gentrification. The fieldwork lasted for ten months, and was based principally on ethnographic observation. Our purpose was to verify in situ not only that discrimination takes place in these nightclubs, but also: how it takes place, which are the forms that it adopts and the arguments on which it is based. The study is centred on how bar policy for acceptance or rejection is used with people who try to enter the bars at night. These policies are based on a criterion of detection for people pertaining to certain social groups considered as undesirable, morally questionable or dangerous. This is the case of immigrants, especially those that come from Morocco or Algeria, who are frequently prevented entry because they are considered as a permanent source of anxiety. This is basically due to a constructed prejudice against the figure of the *moro* (a contemptuous term used to talk about North African people). Arab immigrants are very often linked to delinquency and this is used as a pretext to justify the practices of exclusion by refusing the right of admission to this group. In fact, these discriminatory practices work as a mechanism to reaffirm the moral inferiority attributed to this group and to guarantee that young middle-class people do not come into contact with Arab immigrants in the spaces of night-time leisure in El Raval. Consequently, we can state that the discriminatory exercise of the right of admission seems to be related to the process of gentrification that this neighbourhood is undergoing.

Key words: social exclusion, night bars, immigration, public space, urban renewal, Raval, Barcelona.

Résumé

Cette recherche se concentre sur l'utilisation discriminatoire du droit d'admission dans les bars de nuit du centre de Barcelone. En particulier, le travail sur le terrain comprend quatre bars situés dans El Raval, un quartier qui connaît un processus de

gentrification. Le travail sur le terrain a duré dix mois et s'est appuyé essentiellement sur l'observation ethnographique. L'objectif principal a été de constater sur le terrain la pratique effective de la discrimination et la manière dont elle a lieu, les formes qu'elle adopte et les arguments sur lesquels elle se fonde. La question essentielle à laquelle il faut répondre est la manière dont se produisent les protocoles d'acceptation ou de refus de ceux qui veulent entrer dans les bars de nuit, à partir de critères de détection des personnes appartenant à certains groupes sociaux considérés indésirables, moralement contaminants ou dangereux. C'est le cas des *immigrés*, notamment ceux en provenance du Maroc ou de l'Algérie, auxquels l'entrée est souvent refusée parce qu'ils sont considérés comme une source constante d'anxiété. Ceci est essentiellement dû à un préjugé construit envers ce que l'on considère populairement comme la figure du *beur*. Les immigrés arabes sont souvent associés à la délinquance, ce qui sert à justifier les pratiques d'exclusion qui ont lieu à l'égard de ce groupe social au nom du droit d'admission. En définitive, ces pratiques discriminatoires fonctionnent comme un mécanisme dont la mission est de réaffirmer l'infériorité morale attribuée à ce groupe et de garantir que les jeunes de la classe moyenne ne sont pas en contact avec les immigrés arabes dans les espaces de loisirs nocturnes d'El Raval. Par conséquent, nous pouvons affirmer que l'exercice discriminé du droit d'admission semble être en rapport avec le processus de gentrification que vit le quartier.

Mots-clé: exclusion sociale, bars, immigration, espace public, rénovation urbaine, Raval, Barcelone.